

L'ignorant professional

Eulàlia Carrillo i Torras*

Resum

Els guionistes ens enfrontem sovint a l'escriptura de programes adreçats a infants amb un escàs coneixement de la naturalesa del públic a qui ens dirigim. La voluntat d'aprenentatge i l'aplicació del sentit comú ens poden ajudar a superar aquest obstacle, i contribuir perquè la televisió infantil esdevingui una televisió de qualitat.

Paraules clau

autisme, televisió infantil, guió

Recepció de l'original: 30 d'abril de 2008

Acceptació de l'article: 29 de maig de 2008

Introducció

Una vegada, fa anys, quan començava a guanyar-me la vida escrivint guions, un company força més experimentat que jo em va dir: «un guionista és un professional de la ignorància. Algú que sap una mica de tot, però de res en concret». Probablement, tot i que ara el record em quedi massa lluny com per certificar-ne els detalls, la frase devia ser dita en un moment en què jo m'havia d'informar sobre algun tema que m'era totalment desconegut, per poder-lo explicar, després, en un programa de televisió, i a través d'un guió.

L'any 2006 vaig tenir l'ocasió de participar en el programa de televisió *Una mà de contes*. En aquest programa, una veu en *off* explica un conte, mentre un artista l'il·lustra. És a dir, se'ns narra una història mentre assistim al procés creatiu de convertir-la en imatge. Un dels primers encàrrecs va ser l'elaboració del guió de cinc contes adreçats a nens i nenes autistes.

La tarda en què vaig entrar al Centre d'Educació Especial Carrilet, acompanyada del Manuel Barrios i la Laia Gimó, director i productora del programa, respectivament, i del Miguel Gallardo, un dels seus il·lustradors, tot el que sabia sobre l'autisme era el que havia vist en diversos telefilms de diumenge a la tarda, i el que havia llegit en la novel·la de Mark Haddon *El curiós incident del gos a mitjanit*. És a dir: pràcticament res.

(*) Guionista. Llicenciada en Ciències de la Informació, i Màster en escriptura per a cinema i televisió. Ha treballat en programes com *Club Super3*, *Una mà de contes* i *El cor de la ciutat*. Forma part de l'equip de guionistes de la sèrie *Ventdelplà*. És professora de guió infantil a l'Escola Superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya. Adreça electrònica: eulaliac@telefonica.net

El Centre d'Educació Especial Carrilet

El CEE Carrilet és un centre educatiu i terapèutic per a nens i nenes amb autisme, i trastorns greus de desenvolupament, en edats compreses entre els 0 i els 16 anys. Ens hi vam adreçar perquè ens assessoressin en l'elaboració dels contes.

La primera experiència al centre va consistir a acompanyar tres alumnes en el visionat d'alguns dels contes del programa. Els contes que varem poder veure al seu costat van ser *El Patufet* i *El barret màgic*.

Els tres nens van mantenir una certa atenció mentre veien *El Patufet*. «La cançó els ajuda a centrar l'interès en el conte», ens va explicar una mestra, «la cançó, i el fet que la història és molt senzilla i coneguda per ells».

El barret màgic va resultar ser el preferit de la nena. Al conte hi apareix un personatge de pell negra que li va cridar l'atenció. «Li agrada molt la verge de Montserrat, la Moreneta», ens va aclarir la mestra, respecte de l'interès de la nena pel personatge de pell negra. «Allò que els connecta amb la història és imprevisible per a nosaltres. I, des del nostre punt de vista, totalment arbitrari. Sovint s'obsessionen amb objectes o esdeveniments insòlits».

La Rosa M. Vicente, directora del CEE Carrilet, em va donar les següents indicacions per tenir en compte, a l'hora de dirigir-me com a guionista, a nens i nenes autistes:

- La història ha de ser simple.
- Tot allò que es veu s'ha d'explicar amb claredat.
- S'han d'evitar les el·lipsis temporals i les abstraccions de qualsevol mena, perquè provoquen confusió.
- La repetició, en canvi, ajuda a la comprensió.
- La utilització dels diàlegs i els canvis d'entonació en la veu que explica el conte afavoreixen l'atenció.
- Si es fa ús d'una paraula mitjanament poc corrent, s'ha de contextualitzar immediatament.

En definitiva, el guió havia de ser molt senzill. Aquest mateix fet el convertiria, a partir d'aquell instant, en un guió especialment difícil d'escriure.

Els anys acumulats d'escriptura, en diferents mitjans i gèneres, m'han fet concloure que poques tasques hi ha tan difícils com la d'escriure senzillament. Descartar els girs que certifiquen la nostra capacitat de complicar un argument, prescindir dels adjectius que tant han costat de trobar, suposen un exercici d'humilitat que topa, frontalment, amb la dosi de vanitat i exhibicionisme que habita en l'interior de tota aquella persona que es dedica a l'escriptura.

'Sol, solet' i 'Peix, peixet'

Recordant l'interès que aquells nens del CEE Carrilet havien mostrat per la cançó *El Patufet*, a Manuel Barrios se li va acudir la idea de confegir un conte basat en la cançó *Sol, solet*. «De fet, la cançó ja explica una història», em va fer constatar, «la d'un nen que té fred, demana al sol que surti, i el sol s'hi nega».

Una de les cançons més conegudes i cantades pels nens i nenes d'aquest país es va convertir, d'aquesta manera, en el guió d'un conte del programa *Una mà de contes*. El varem titular, com no podia ser d'altra manera, *Sol, solet*, i se'n va encarregar d'il·lustrar-lo l'Enric Jardí.

La cançó *Peix, peixet* també és una de les més populars del cançoner infantil català. No explica cap història. De fet, es limita a descriure l'acció de pescar amb una canya, per acabar col·locant el peix dins un sarró. El conte que en va sorgir va ser el d'un pescador que surt a pescar amb la seva dona. Després d'esperar que els peixos piquin en va, el pescador té una idea: cantar la cançó del *Peix, peixet*. L'home ho fa, i els peixos comencen a picar a discreció. De l'emoció de tenir la barca plena de peix, el pescador cau a l'aigua, i queda desorientat al fons del mar. La seva dona, espantada i desconcertada, no sap com recuperar el marit. Fins que té la idea de cantar la cançó que el pescador feia servir per pescar peixos. La dona ho fa, el pescador la sent, es deixa pescar per ella, i el conte acaba feliçment.

El conte, la il·lustració del qual va anar a càrrec de Calpurnio, plantejava, en realitat, una sola acció, que era la de pescar. I permetia la repetició d'aquesta pròpia acció, acompanyada de la repetició de la cançó.

'El cargol i l'herba de poniol' i 'Els quatre músics'

El cargol i l'herba de poniol era un conte tradicional que ens havia fet arribar l'assessora literària del programa. El cargol que protagonitza el conte agafa un mal de panxa mentre va a veure el sol i es vol menjar una herba de poniol per fer-se'l passar. Però no la pot arrencar, i demana ajuda al primer animal que veu. L'animal, que varia segons quina sigui la versió d'aquest conte, no té prou força per ajudar el cargol a arrencar l'herba, de manera que quan un altre animal se'ls acosta, aquest també s'afegeix al grup que, d'ara endavant, provarà d'arrencar l'herba de poniol.

En algunes de les versions que coneixem d'aquest conte, i malgrat els esforços que fan els animals que formen part d'aquesta cadena improvisada, no aconsegueixen arrencar l'herba. En d'altres sí que ho fan. Per tal de concloure la història de manera previsible, i de donar-li un final satisfactori per als infants que més tard la veurien, varem optar per resoldre que finalment els animals arrencaven l'herba. Això els feia tanta il·lusió que esclataven a riure. I de tant riure, al cargol li desapareixia el mal de panxa. La il·lustradora encarregada de donar la imatge a aquest conte va ser Meritxell Duran.

Els músics de Bremen va ser un altre conte que l'assessora literària del programa ens va aconsellar que adaptéssim. El conte, prou conegut arreu, explica la història d'un ase, un gos, un gat i un gall que, foragitats pels seus respectius amos, decideixen fer-se músics per tal de sobreviure. En el seu camí cap a la ciutat fan servir els seus cants estrafolaris per espantar uns lladres i per apropiat-se de la casa que

aquests ocupaven. En el transcurs d'aquesta pugna per la casa dels lladres, els quatre animals atemoreixen els seus enemics fent-los creure que són un monstre terrible.

L'adaptació d'aquest conte clàssic a un guió de televisió que s'adreçaria a tots els nens i nenes però també, i en particular, a criatures que patien autisme, va comportar el manteniment de gairebé la totalitat de l'argument del conte. L'única part que es va desestimar va ser la que suposava la comprensió d'un engany. Fer-se passar per algú altre, semblar allò que no s'és, eren conceptes de difícil comprensió per a nens i nenes autistes.

'Què li passa a la Nora?'

Què li passa a la Nora? és el títol del darrer conte dedicat a nens i nenes amb autisme. Vaig escriure'n jo mateixa l'argument i el va il·lustrar el Miguel Gallardo.

El conte explica la història d'una nena que no expressa res: ni actituds, ni sentiments, ni pensaments. No riu, no plora i no parla, de manera que ningú no sap què és allò que ha provocat el seu aïllament. Els seus pares, genuïnament amoïnats per l'estat de la filla, li compren joguines i objectes diversos amb la intenció de fer-la reaccionar, però tot ho fan debades. Desesperats pel fracàs dels seus mètodes, els pares criden el metge, que també és incapaç de diagnosticar el mal que pateix la Nora. Una nit, els pares contemplen la filla com dorm. Entendrits amb la pau que la nena desprèn, els pares li mostren el seu afecte amb un petó. La Nora, llavors, desperta contenta. Allò que l'havia tancat en ella mateixa era la necessitat d'afecte. Un cop aconsegueix satisfer aquesta mancança, es comunica amb els pares i amb l'entorn.

L'objectiu principal del conte no era donar nom al ventall de sentiments humans, sinó oposar dos conceptes: aïllament i comunicació.

D'altra banda, el procés d'elaboració de tots els contes per a nens autistes, i d'aquest en particular, em va fer constatar que, malgrat l'acompliment de les premises recomanades pels experts, jo no tenia cap garantia que algun dels elements que hi apareixien connectés realment amb els nens espectadors, i que, en realitat, havia trobat un nou receptor del meu missatge: els i les mestres que tenien nens autistes al seu càrrec. Si aquestes breus i senzilles històries esdevenien una eina útil per aquestes educadores, si en algun moment podien ser instruments per acompanyar-les en la seva tasca, tots plegats ens podíem donar per satisfets.

Conclusió

El material teòric sobre la manera com s'escriu televisió per a nens i nenes l'he elaborat tot provant d'observar, des de la distància, quina havia estat la meua experiència professional, així com la de molts altres guionistes que m'han acompanyat durant anys d'escriptura per a infants.

L'experiència és qui m'ha ensenyat quins són els diferents nivells de comprensió d'una història, per part de nens de diferents edats. Com s'ha de fer servir el llenguatge perquè sigui simple, però mai simplista? Quins referents hem d'utilitzar quan ens

adrecem a un infant, perquè ens entengui? Com hem de gestionar l'humor? Com hem de fer servir la nostra imaginació per convidar el nen a desenvolupar la seva?

Una de les conclusions a què he arribat, durant aquest procés de teorització basat en l'experiència, és que no existeix la televisió infantil. Ni com a gènere, ni com a germana petita de l'anomenada televisió generalista. Des del meu punt de vista, existeix una bona i una mala televisió. La bona, la pot veure tothom, sigui quina sigui la seva edat. La dolenta, per desgràcia, també.

Cada vegada que m'enfronto a l'escriptura d'un guió adreçat a nens i nenes tinc en compte que hi ha paraules que el meu públic encara no comprèn. Que si li escric una broma, que només s'entén si se sap qui va ser Humprey Bogart per exemple, no serà compresa. Que he de respectar l'estructura narrativa dels tres actes perquè la cultura audiovisual de qui ha de veure el meu programa encara és limitada. Però, per damunt de tot, cada vegada que enceto un document que m'ha de comunicar amb criatures, provo d'aplicar allò que anomenem sentit comú.

Això és el que he après amb els anys. Això és el que, així ho espero, m'ha fet una mica menys ignorant.

El ignorante profesional

Resumen: Los guionistas nos enfrentamos a menudo a la escritura de programas dirigidos a niños con un escaso conocimiento de la naturaleza del público a quien nos dirigimos. La voluntad de aprendizaje y la aplicación del sentido común nos pueden ayudar a superar este obstáculo, y contribuir para que la televisión infantil se convierta en una televisión de calidad.

Palabras clave: autismo, televisión infantil, guión

Le professionnel ignorant

Résumé : Nous sommes souvent confrontés, en tant que scénaristes, à l'écriture de programmes destinés aux enfants. Or, nous avons une connaissance insuffisante de la nature du public à qui nous nous adressons. La volonté d'apprentissage et l'application du bon sens peuvent nous aider à dépasser cet obstacle et contribuer à ce que la télévision infantile devienne une télévision de qualité.

Mots-clés : autisme, télévision infantile, scénario

The Ignorant Professional

Abstract: As scriptwriters, we often sit down to prepare programmes for young children with very limited knowledge of who our target viewer is. The willingness to learn and the application of common sense can help in overcoming this obstacle and contribute to making children's programming that stands up as quality television.

Keywords: autism, children's television, script